

minvâl. Gubârî ta'lik hatla yazılmış küçük bir risâledir. Ahmed Fâiz Efendi'nin sanatkâr yönünü de ortaya koyan eser, satranç usulüyle hazırlanmıştır. Sağdan sola ve yukarıdan aşağıya doğru okunduğunda kelâm, tefsir, hadis, rivayet usulü, fıkıh, ilm-i hikmet, mantık, meânî, bedî ve beyân gibi ilimlerin tarif edilip konularının açıklandığı görülmekte, sonunda ise aynı tarzda yazılmış Türkçe bir kaside yer almaktadır. Arapça olan kitabın kullanılışı önsözde Türkçe olarak açıklanmıştır. Sultan II. Abdülhamid'in doğum yıldönümü gününe rastlayan 21 Eylül 1895'te tamamlanan eserin bulunabilen tek nüshası İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (AY, nr. 4691). 4. *Evzaḥu'l-beyân fî vücûbi itâ'ati's-sultân. Naşşü'l-Kur'ân fî vücûbi itâ'ati's-sultân* ismini de taşıyan bu Arapça eser (*Hediyetü'l-ârifin*, I, 193) saray tercümanlarından Abdülhamid Hamdi Baban tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek Sultan II. Abdülhamid'e sunulmuştur (İÜ Ktp., TY, nr. 9913). Arapça aslı elde mevcut olmayan bu tercümenin önsözünde müellif, görevli olarak bulunduğu yerlerdeki göçebe halkın "halife" veya "sultan" mefhumlarını bilmediğine şahit olduğunu, bundan dolayı halk arasında öldürme ve yağmalama hadiselerinin tabii görüldüğünü söylemekte, eserini buna engel olmak ve devlete itaat etmenin vâcip olduğunu cahil halka öğretmek maksadıyla kaleme aldığını belirtmektedir. Hacim itibarıyla küçük olmasına rağmen konunun işleniş yönünden dikkate değer bir eserdir. 5. *Cilâ'ü't-tarf fî 'ilmi's-şarf* (İstanbul 1300). Arapça bir dil bilgisi kitabıdır. 6. *Tuhfetü'l-ihvân fî şerhi Fethi'r-rahmân* (İstanbul 1300). İlm-i meâniden bahseden Türkçe bir eserdir. 7. *Hamidiyye* (İstanbul 1303). Arap gramerinden bahseden Türkçe bir kitaptır. 8. *Teshilât-ı Berzenciyye der Avâmil-i Cedveliyye* (İstanbul 1303). Türkçe olan eser 'Avâmil'in yeniden tertip edilmiş şeklidir. 9. *Hamidiyye fî ihtisârî's-sarf ve'n-nahv bi'l-lugati't-Türkiyye* (Kastamonu 1310). 10. *Ebhe'l-kalâ'id fî telhîsi Enfesü'l-fevâ'id* (Musul 1314). Çeşitli dinî meselelerden bahseden *Enfesü'l-fevâ'id* adlı eserinin Arapça bir hülâsasıdır.

Ahmed Fâiz Efendi *Enfesü'l-fevâ'id* adlı eserinin sonunda (vr. 288^a) yazdığı kitapların bir listesini vermektedir. Bunlardan hakkında ayrıca bilgi bulunamayanlar aşağıda gösterilmiştir. Müellif bu eserlerin adlarını, konularını ve kaleme alındıkları diller ile yazıldıkları yer ve

yılları şu şekilde belirtmiştir: *Ravzatü'l-ehzâr fî şerhi Gâyeti'l-ihtisâr* (fıkıh, Farsça, Süleymaniye 1277); *Hulâsatü'l-âkıde fî şerhi Dürretü'l-feride* (akaid, Arapça, Süleymaniye 1278); *el-Bedrül-kâmil fî ihtisârî't-tasrif ve'l-avâmil* (Arap grameri, Türkçe, İstanbul 1300); *es-Seyfû'l-meslûl fî'l-kaṭ'i bi-necâti usûli'r-Resûl* (Arapça, Dersim 1306); *Zübdetü'l-âmâl fî tercemeti Nusûsi'l-âl* (Türkçe, Urfa 1307); *ed-Dürerü'l-manzûm fî izâhı me'stemele 'alâ seb'ati 'ulûm* (Arapça, İstanbul 1308); *Behcetü'l-bünyân ḥâşiyetü Tuhfetü'l-ihvân* (Arapça, Kastamonu 1311).

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Fâiz Efendi, *Enfesü'l-fevâ'id fî'l-ke-lâm ve'l-âkâ'id*, İÜ Ktp., AY, nr. 4783, vr. 284^a-289^a; Mizancı Mehmed Murad, *Devri Hamidî Âsârı*, İstanbul 1308, s. 23-24; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 193; Karatay, *Arapça Basmalar*, I, 3, 127; Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, İstanbul 1980, I, 134-135.

MUSTAFA UZUN

AHMED FAKİH

Anadolu'da,
çoğu XIII. yüzyılda yaşamış
bazı mutasavvîf ve şairlerin taşıdıkları
ortak ad ve mahlas.

Anadolu'da Oğuz-Türkmen Türkçesi'nin ilk temsilcileri arasında adı geçen ve Konya'da yaşadığı bilinen Ahmed Fakih hakkındaki bilgiler genellikle Mevlevî ve Bektaşî kaynaklarına dayanmaktadır. Bunlar arasında Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıb-ü'l-ârifin*'i, Muhyiddin'in *Hızırnâme*'si, Seyyid Hârûn-ı Velî *Menâkıbı* ve *Menâkıb-ı Hâce Fakih Ahmed Sultan* ile Hacı Bektaş-ı Velî ve Hacı Sultan'ın *Velâyetnâme*'leri zikredilebilir. Bu kaynaklara Kirdecî Ali'nin *Kitâb-ı Kesikbaş*'ı gibi edebî eserleri de dahil etmek mümkündür.

Kaynaklar dikkatli bir şekilde incelenip değerlendirildiğinde, adı Hâce Ahmed Fakih ve Sultan Hâce Fakih şekillerinde geçen kişinin, a) Kutbü'd-din, Kutbü's-şark ve'l-garb, Kutbü'l-büdelâ, Seyyidü'l-meczûbîn, Kıdvetü'l-abdâl gibi farklı unvanlarla kaydedildiği; b) Konya'ya geldiği yerin Azerbaycan ve Horasan gibi değişik bölgeler olarak gösterildiği; c) Ölüm tarihi için 618 (1221) ve 650 (1252) gibi çeşitli yılların zikredildiği; d) Mezarlarının Tebriz'de Asbust (Esbust) köyü, Konya'da Akşehir ve Hoca Fakih yöresi gibi birbirinden uzak

yerlerde bulunduğu hususları dikkat çekmekte ve sonuçta en az beş ayrı kişinin bu adı taşımış olduğu ve bunların birbirine karıştırıldığı gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Mevcut bilgileri karşılaştırarak Anadolu Selçukluları döneminde ve XIII. yüzyıl içerisinde Konya'da Ahmed Fakih adlı iki ayrı kişinin yaşamış olduğuna ilk defa Abdülbaki Gölpinarlı işaret etmiştir (*Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 88, not 102). Abdülbaki Gölpinarlı'dan on bir yıl sonra İbrahim Hakkı Konyalı, daha önce bilinmeyen Ahmed Fakih adında bir ikinci kişinin ilk defa kendisi tarafından tanıtılmakta olduğu iddiası ile konuyu yeniden işlemiştir ki, Konyalı'nın ortaya çıkardığı ikinci şahsiyet "Arap / Esvedî" Fakih Ahmed'dir (*Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, s. 395-396, 1095). İ. H. Konyalı'dan on yıl sonra ise Turhan Genceî Arap Ahmed Fakih'in de dışında bir başka kişi daha ortaya çıkarmış ve bu Azerbaycan asıllı Ahmed Fakih'e ve diğerine isnat edilen eserler üzerinde durmuştur (*Studi Preottomani e Ottomani, Atti del Convegno di Napoli*, s. 101-104; Emine Gürsoy—Naskali tarafından Türkçe tercümesi: *TK, XXV/286*, s. 74-77).

Kişilikleri birbirine karıştırılmış olan farklı Ahmed Fakih'ler, yukarıda zikredilen çalışmalar ve mevcut diğer bilgilerin yardımıyla şu şekilde tesbit edilebilirler:

Birinci Ahmed Fakih. Azerbaycanlıdır (?). Muhtemelen Tebriz'in Asbust köyündendir. Anadolu'da ahî teşkilâtının kurucusu Kırşehirli Ahî Evran Şeyh Nasîrüddin Mahmud el-Hüyî'nin şeyhi ve kaynpederi olan Şeyh Evhadüddin Hâmid b. Ebû'l-Fahr el-Kirmânî'nin mürididir. Şeyh Kirmânî'nin Konya'yı ziyareti sırasında 602'de (1206) Anadolu'ya gelmiş olmalıdır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ve babası Bahâeddin Veled'in Konya'ya yerleşmelerinden yedi sekiz yıl kadar önce 1221 yılında ölmüştür. Hâfız Hüseyin Kerbelâî, *Ravzatü'l-cinân* ve *cennetü'l-cenân* adlı eserinde Şeyh Kirmânî'nin müridlerinden olan Fakih Ahmed-i Asbustî adlı bir kişiden bahseder (II, s. 48-49, 388; Turhan Genceî, *a.g.e.*, s. 103). Bu kişinin, mezarının Tebriz yakınlarındaki Asbust köyünde bulunması sebebiyle, 618'de (1221) Konya'da ölen ve oraya defnedilen Ahmed Fakih'ten ayrı olması gerekir. Ancak Asbust'taki mezarın bir makam olması ihtimali düşünülürse, Asbustî nisbeli Ahmed Fakih'in Konya'da gömülü Ahmed Fakih'le

aynı kişi olduğu söylenebilir. *Hızırnâme* adlı menâkıbnâmesinde Ahmed Fakih'in Anadolu'nun ilk ahî erenlerinden olduğunu bildiren Muhyiddin, onu Kutbü'd-din unvanıyla zikreder ve bu unvan Yunus Emre tarafından da tekrarlanır: "Ahmed Fakih Kutbü'd-din Sultan Seyyid Necmü'd-din / Mevlânâ Celâlüddin ol kutb-ı cihân kanı?" (Abdülbaki Gölpınarlı, *Yunus Emre Divanı*, I, 111).

Adı etrafında bir menkıbe hâlesi meydana gelen ve ölümünden sonra da kerametlerine inanılan bu kişi, Türkmenler arasında meczup olarak şöhret bulmuş abdal bir Türkmen dervişidir. Mezarı, Konya'nın batısındaki Yaka bağları ile Beyşehir yolunun kavşak noktasında bulunan Hoca Fakih Mescidi'nin bitişiğindeki türbededir. Bu türbenin mescide açılan kapısının üzerinde, mezar sandukasına ait olduğu ve sonradan türbe kapısına nakledildiği sanılan Selçuklu sülüsü ile yazılmış bir kitâbe yer almaktadır. Birkaç kere neşredilen bu kitâbedeki cümleler şöyledir: "Allah, hâze'l-kabr eş-şeyh el-ecel el-kebir el-âlim el-âmil es-sâlik en-nâsik el-fâzıl el-âbid el-muhakkik melikü'l-abdâl seyyidü'l-meczûbin kutbu's-şark ve'l-garb el-fakih Ahmed, neverallâhu madcaahû, tahrîruhû fî seneti semâne aşere ve sittemie" (Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, s. 88, resim 15; İ. Hakkı Konyalı, s. 391, 746; Mehmet Önder, *TY*, sy. 276, s. 51). Bu kitâbede zikredilen 618 (1221) tarihi Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-ârifin*'deki bilgi ve kayıtlarla da uygunluk göstermektedir (*Âriflerin Menkıbeleri*, I, 452-453).

İkinci Ahmed Fakih (Kutbü'l-büdelâ), Konya'ya Horasan'dan geldiği kabul edilen bu ikinci Ahmed Fakih'in Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin babası Bahâeddin Veled'in müridlerinden olduğu bilinmektedir. *Menâkıbü'l-ârifin*'de kendisine geniş yer veren Ahmed Eflâkî, onun bir gün *el-Hidâye* okurken Bahâeddin Veled'in ilmindeki büyüklük karşısında kendini kaybederek kitaplarını ateşe atıp dağlara çıktığını ve ancak Bahâeddin Veled'in vefatından sonra şehre döndüğünü, Dervâze-i Ahmed'de oturarak *gayb** da olanları söylemekle ve başka kerametler göstermekle şöhret bulunduğunu anlatmaktadır. Yine Eflâkî'nin naklettiklerinden, onun henüz genç yaşta bulunan Mevlânâ'ya büyük saygı duyduğu ve bunu onun geçtiği yollarda cünûn* halinde naralar atmak, secdeler etmek gibi davranışlarla belli ettiği,

Mevlânâ'nın da ona saygı gösterip bu aşırı hareketleri hoşgörü ile karşıladığı öğrenilmektedir. Eflâkî, Fakih Ahmed'in 618 (1221) yılında öldüğünü ve namazını da Mevlânâ'nın kıldırıldığını bildirmektedir (*Âriflerin Menkıbeleri*, I, 452-453). Ancak Bahâeddin Veled'in Konya'ya 626 yılında geldiği ve iki yıl sonra da öldüğü göz önünde tutulursa söz konusu ölüm tarihinin yanlış olduğu ortaya çıkar. Herhalde Eflâkî, bu Ahmed Fakih'in ölüm tarihini diğerininki ile karıştırmış olmalıdır. Başvekâlet Arşivi'ndeki 881 (1476) yılına ait *Karaman Defteri*'nde Ahmed Fakih'in ölüm tarihi 650 (1252) olarak verilmektedir (Şehabeddin Tekindağ, *TTK Belleten*, XXX/117, s. 76-77). Buna göre, Mevlânâ'nın yaşadığı çağa da uygun düşen bu tarihi ikinci Ahmed Fakih'in ölüm yılı olarak kabul etmek yerinde olacaktır.

Üçüncü Ahmed Fakih. Ne zaman öldüğü bilinmeyen Fakih Ahmed adlı bir kişinin mezar taşı Konya Akşehir'dedir. 1930-1931 yıllarında yerine çocuk bahçesi yapmak gayesiyle, belediyenin Seyyid Mahmud Hayrânî Kabristanı'ndan söktürüp Taşmedrese'nin avlusunda muhafaza altına aldığı mezar taşları arasında bulunan bu taş (nr. 9) mermerden olup sülüs ile yazılmış şu cümleleri ihtiva etmektedir: "Allah rahîm, hâzâ sâhibüt-türbeti'l-merhûm el-mağfûr es-said eş-şehid Fakih Ahmed, neverallâhu kabrehû" (Rıfki Melül Meriç, *TM*, V, 152).

Dördüncü Ahmed Fakih (Hâce Fakih-i Karamânî, Hoca Kara Fakih). *Sehî Tezkiresi*'nin beşinci tabakasında adı Hâce Fakih-i Karamânî şeklinde geçmekte ve Konyalı olduğu belirtilerek Türkçe, Arapça, Farsça sözleri ile eşsiz gazelleri olduğundan söz edilmektedir (Sehî, s. 195). Tezkirenin bazı nüshalarında bu kişi Hoca Kara Fakih adıyla geçiyor (a.e., s. 367). İ. H. Konyalı'nın bahsettiği Fakih Ahmed bu zat olmalıdır. Bu Fakih Ahmed'in torunu Seyyid Ahmed, Karaman'da babası Seyyid İbrâhim Arab ile dedesi "melikü'l-meşâyih" Fakih Ahmed'in ve büyük dedesi Seyyid Ahmed'in adlarına 687 (1288) yılında bir zâviye yaptırmıştır. Zâviyenin yanında da Fakih Ahmed'in müridlerinden Şeyh Alaman'ın türbesi bulunmakta ve o yöre bugün Şeyh Alaman mahallesi adıyla anılmaktadır. Fakih Ahmed'in oğlu Seyyid İbrâhim'in zâviye kitâbesinde ve hicrî XI. yüzyıla ait bir mahkeme ilâmında "Arab" sıfatı ile zikredilmesi, *Sehî Tezkiresi*'n-

deki Hâce Fakih'in Seyyid İbrâhim'in babası Fakih Ahmed olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir (İ. Hakkı Konyalı, s. 743-747).

Beşinci Ahmed Fakih. *Kitâbü Evsâfi mesâcidi's-şerife*'nin yazarı olan bu Ahmed Fakih'in şeriat emirlerine bağlı, düzenli yaşayışa sahip bir kimse olduğu anlaşılmaktadır. Mukaddes diyarlarda iken oğul ve kız hasretine dayanamayıp oralarda iki aydan fazla kalamadığını belirttiğine göre evli ve çocuk sahibi, aile babası olduğu belli olan yazar, bu açıdan ilk iki Ahmed Fakih'ten ayrılır. Eserin dil özelliklerine dayanarak onun XIV. yüzyılın ikinci yarısında, hatta XV. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olduğuna hükmedilebilir.

Kitâbü Evsâfi mesâcidi's-şerife'nin sonunda yer alan Kudüs'e dair dört methiyesinde mahlası Fakih Ahmed yerine yalnız Fakih şeklinde geçer. Bu şiirler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kütüphanesi'nde 4453 numaralı yazmanın sonunda da bu şekildedir.

Ahmed Fakih Adı Etrafında Toplanan Eserler.

1. *Çarhnâme-i Ahmed Fakih der Bî-vefâi-Rûzigâr*. Eğridirli Hacı Kemal'in Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde (nr. 5782) kayıtlı *Câmiü'n-nezâir* adlı nazire şiirler mecmuasında (vr. 289^a-291^b) yer alan, aruzun "mefâilün mefâilün fa'ilün" kalıbı ile söylenmiş seksen üç beyitlik bir kasidedir. *Câmiü'n-nezâir*'in sonundaki listeye göre 100 beyit olması gereken kasidenin son on yedi beyitini ihtiva eden yaprağın eksik olduğu anlaşılmaktadır. Kısa adı ile *Çarhnâme* dünyanın fâniliğinden, dünya zevklerine kapılmanın yanlışlığından, kabir azabından ve mahşerden bahsederek ölümü hatırlatan, bu dünyada âhiret için hazırlanmanın gerekliliğini öğütleyen, bunun da kanaat ve alçak gönüllülük içerisinde yaşayıp ibadet etmek ve ahlâkî güzelliklere sahip olmakla sağlanabileceğini açıklayan dinî-süfîyâne bir eserdir. Halk için yazılmış basit bir şiir olup nazım tekniği ve sanat değeri bakımından önde gelen bir manzume değildir. *Çarhnâme*, M. Fuad Köprülü tarafından bulunmuş ve ilk defa yazarı hakkında bilgi ile birlikte seksen iki beyit halinde yayımlanmıştır ("Anatolische Dichter in der Seldschukenzeit. II. Ahmed Faqih", *Körösi Csoma Archivum*, II/1-2 [1926], s. 20-38). Ayrıca Köprülü bu makalenin Türkçesini metinsiz ola-

rak aynı yıl "Selçukîler Devrinde Anadolu Şairleri II: Ahmed Fakih" adı altında *Türk Yurdu* mecmuasında yayımlanmış (sy. 22, s. 286-295), Ahmed Fakih'in ve *Çarhnâme*'nin Türk edebiyatındaki yerini de aynı yıllarda *Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eserinde (s. 307-308) tekrar söz konusu etmiştir. Daha sonra eser Mecdut Mansuroğlu tarafından eski ve orta Türkçe'ye yakınlaştırılmak suretiyle okunup transkribe edilmiş, dil özelliklerinin açıklanması yanı sıra bir lügatçe ve gramer dizini eklenip metnin tıpkıbasımıyla birlikte yayımlanmıştır (*Ahmed Fakih-Çarhnâme*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1956). Eser üzerinde Fahir İz ve Günay Kut da çalışma yapmışlardır (Fahir İz—Günay Kut, "Divan Nazım ve Nesri", *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1985, I, 264-268). Bu yeni yayında, Mecdut Mansuroğlu'nun yaptığı birtakım zorlamalar ayıklanıp yanlış ve değişik okuduğu kelimeler düzeltilerek metin dil bakımından ait olduğu dönemin özellikleriyle verilmiştir.

2. *Kitâbü Evsâfî mesâcidi's-şerîfe*. British Museum Or. 9848'de kayıtlı bir mecmuanın ilk eseri olup 1^b-21^b yaprakları arasında yer almaktadır. Aruz vezninin "mefâilün mefâilün failün" kalıbı ile yazılmıştır. Esas şekli mesnevi olmakla beraber arada iki parçaya kafileye gazel, sondaki dört manzumede ise gazel-kaside tertibini gösterir. Harekeli nesihle yazılı 339 beyitten meydana gelen nüshanın istinsah tarihi yoktur. İlk yaprakta sonra bazı yapıtların kaybolmuş olduğu anlaşılmakta ve böylece metnin tamamının daha hacimli olabileceği tahmin edilmektedir. Eseri yayımlayan Hasibe Mazioğlu'nun meâlen özetlediği üzere konusu şöyledir: Bir bölük arkadaşı ile hacca giden Ahmed Fakih bu gezisi sırasında gördüğü Şam, Kudüs, Mekke, Medine şehirleri ile orada ziyaret ettiği mukaddes yerleri anlatmaktadır. Şair gezdirdiği yerleri dikkatle seyretmiş, buradaki yapıtların kaç kapısı olduğunu, kubbelerini, sütunlarını, merdiven basamaklarını saymış, enlerini boylarını adıyla yazarak ölçmüştür. Kudüs'te iki ay kalan şair eserin sonuna eklenmiş olan Kudüs methiyelerini o sıralarda yazmış olmalıdır. Şair memleketine dönünce eserini hacca gidemeyen arkadaşlarına verir ve onların da oraları görmelerini tavsiye eder.

Bu mesnevi ilk defa Hasibe Mazioğlu tarafından bulunarak bir tebliğle ilim âlemine duyurulmuş ("Anadolu'da XIII. Yüzyıl Ürünlerinden Yeni Bir Eser", *X. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler-1963*, Ankara 1964, s. 75-79), bazı örnek parçaları ayrıca yayımlanmış ("Geçmişin Türkçesinden Örnekler", *TD*, XIII/145 [Ekim 1963], s. 25-30), eserin transkripsiyon ve sözlük eklemeli tıpkıbasım neşri de yine onun tarafından yapılmıştır (*Kitâbu Evsâfî Mesâcidi's-Şerîfe*, Ankara 1974; bu neşirle ilgili münakaşalar hakkında bk. Orhan Şaik Gökyay, "Okurken VIII: Güçlük Nerede?", *TD*, XXXII/289 [Ekim 1975], s. 549-550; bu yazıya Hasibe Mazioğlu'nun cevabı: "Güçlüğü Nerede Olduğu", *TD*, XXXII/290 [Kasım 1975], s. 665-666); buna O. Ş. Gökyay'ın mukabelesi: *TD*, XXXII/291 [Aralık 1975], s. 707-710).

3. Fakih (Ahmed)'in Şiirleri. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Seminer Kitaplığı 4453 numarada kayıtlı seksen yedi varaklık yazma Mekke, Medine ve Kudüs methinde yazılan Türkçe bir eseri ihtiva etmektedir. Eserin tamamı otuz bab olup her şehir için on bab ayrılmıştır. Başta ve sonda zikredildiğine göre müellifi Muhammed b. Muhsin b. Hasan b. Halil b. Ömer el-Yemenî'dir ve bu eseri Kudüs'te yazmıştır. Fakih mahlaslı şiirler, toplam beyit sayısı altmış dokuz olan beş ayrı manzume halinde yazmanın sonuna rastlayan 83^b-87^b varakları arasında yer almaktadır. Bu beş manzumeden dördü, *Kitâbü Evsâfî mesâcidi's-şerîfe*'nin 340-390. beyitleri arasındaki dört manzumenin on bir beyit fazlası ile ikinci nüshasıdır; yedi beyitlik beşinci manzume ise *Kitâbü Evsâfî mesâcidi's-şerîfe*'de bulunmamaktadır. Buradaki beş manzume, *Kitâbü Evsâfî mesâcidi's-şerîfe* ile bazı yerlerde küçük nüsha farkları niteliğinde, bazı yerlerde de daha geniş çapta ayrılıklar göstermektedir.

M. Fuad Köprülü'nün *Çarhnâme*'nin Eski Anadolu Türkçesi'nin en eski örneği olduğu görüşü, hiç kontrol edilmeden Nihad Sâmî Banarlı, Mecdut Mansuroğlu ve Hasibe Mazioğlu gibi araştırmacılar tarafından aynen kabul edilmiştir. Halbuki elde bulunan metinlerin hepsi de dil bakımından en erken XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyılın ilk yarısına ait göründüklerinden, ilk defa Turhan Genceî'nin işaret ettiği gibi, bu metinlerin bilinen Ahmed Fakih'lere ait olmaları şüphelidir.

BİBLİYOGRAFYA :

- Ahmed Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri* (trc. Tahsin Yazıcı), İstanbul 1986, I, 452-453; Sehi, *Tezkire* (G. Kut), s. 195, 367; Köprülü, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 307-308; Hâfiz Hüseyin Kerbelâî, *Ravzâtü'l-cinân ve cennetü'l-cenân* (nşr. Sultan el-Qurrâî), Tahrân 1349, II, 48-49, 388; Ergun, *Türk Şairleri*, I, 281-283; Abdülbâki Gölpinarlı, *Yunus Emre: Hayatı*, İstanbul 1936, s. 53; a.mlf., *Yunus Emre Divanı*, İstanbul 1943, I, 111; a.mlf., *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953, s. 88, resim 15; a.mlf., *Yunus Emre ve Yattığı Yer*, Eskişehir 1963, s. 14; Kocaturk, *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 119; İ. Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Konya 1964, s. 391, 395-396, 743-747, 1095; Alessio Bombaci, *Storia Della Letteratura Turca*, Milano 1969, s. 270, 282; Banarlı, *RTET*, I, 319-320; Mehmet Önder, *Mevlânâ Şehri Konya*, Ankara 1971, s. 127-129; a.mlf., *Konya Klavuzu*, Ankara 1972, s. 99; a.mlf., "İlk Türkçecilerden Ahmed Fakih Hakkında Yeni Bilgiler", *TY*, sy. 276 (1959), s. 51; Yalkın Safovna Ahmetgaleeva, *Issledovaniya Türkoyaziçnogo Pamyatnika: "Kisekbaş Kitabı"*, Moskva 1979, s. 26; Rifki Melül Meriç, "Akşehir Türbe ve Mezarları", *TM*, V (1936), s. 152; Şehabeddin Tekindağ, "Yunus Emre Hakkında Araştırmalar", *TTK Belleten*, XXX/117 (1966), s. 76-77; Turhan Genceî, "Notes on the Attribution and Date of the "Çarhnâme", *Studi Preottomani e Ottomani, Atti del Convegno di Napoli (24-26 Settembre 1974)*, Napoli 1976, s. 101-104; Türkçe trc.: Emine Gürsoy-Naskali, "Çarhnâme Müellifi ve Tarihi Hakkında Notlar", *TK*, XXV/286 (1987), s. 74-77; *TA*, I, 255; Fahir İz, "Ahmed Fakih", *EI² Suppl.* (İng.), I, 50; *TDEA*, I, 61.

OSMAN F. SERTKAYA

AHMED b. FÂRİS

(bk. İBN FÂRİS).

AHMED FÂRİS eş-ŞİDYÂK

(bk. FÂRİS eş-ŞİDYÂK).

AHMED FERİDUN

(bk. FERİDUN AHMED BEY).

AHMED FEYZİ es-SÂÂTÎ

(bk. SÂÂTÎ, Ahmed Fevzi).

AHMED FEYZİ

(1839-1909)

Son dönem

Osmanlı din âlimi ve müellif.

Çorum'un Azap Ahmed mahallesinde doğdu. İlimiyeye mensup bir ailedendir. Babası Ali Ârif Efendi ve dedesi Osman Râif Efendi müftülük yapmışlardır. Tah-